

כיון שאין בה התועלת האמתית לישר ג"כ דרכי החיים לא תוכל להגיע ממנה התועלת של השגת המבוקש ע"י התפלה, אבל לא אמר שאין בה הגאה של כלום. ואע"פ ש"מסיר אנו משמע תורה גם תפלתו תועבה", הוא לפי שהתפלה תביאהו לרכך לבבו ולקרב חפצו אל מה שנראה לו שהוא טוב וישר לפני ד', וע"י מניעתו משמע תורה יוכל לחשוב על רע טוב ועל טוב רע, ועל כן תפלתו תועבה, כי היא בעצמה תוכל לגרום לו תקלה, אבל מ"מ מדת התועלת של הוכוץ הפנימי חשובה היא כשהיא לעצמה, וגם בעוד שלא יכשיר מעשיו להיות קבוע בדרך הטובה מ"מ יפה השעה האחת.

ב

"אמר ר' חמא בר חנינא אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנאמר קוה אל ד' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ד'" (שם). לעומת תכליתה של התפלה, והשגת המבוקש שבאה על ידה, לגדל כחות הנפש בצירוי קדושה ושלמות ולהוציא שלמותה אל הפעל, דרכי הציורים האלה רבים ורחבים, ומסתעפים לפרטים רבים שאין להם קץ, וצור העולמים לפניו נגלו כל תעלומות, איזה ציור רוחני מיוחד ראוי וחסר לכל נפש פרטית שתשתלם בו, שלפי צורך השתלמות זו מקביל, בסדר חכמתו העליונה, מצב החסרון המזדמן המצריך את התפלה. ולפעמים תתאחר התקבלות התפלה כפי מה שלא הספיק אותו הציור הרוחני הדרוש להשתלם כראוי בכל עמקו בנפש ובכל גונו, עד שיהי' נשנה ונכפל כמה פעמים. על כן האדם שלא נענה, עליו לחזור ולהתפלל, ולא לאמר נואש, חלילה, כי הקצר קצרה ידו ית' מפרות, אלא שבחכמתו העליונה הוא חושב מחשבות לתן לאדם אחרית ותקוה, ושכל הדברים הזמניים יוסיפו לו ערך נצחיות ושלמות חשובה. והנה כך היא המדה באדם, כשהוא עושה פעולות ואינו בא בהן למטרתו מתחלש לבבו אבל כשיודע שכל פעולה תקרבהו למטרתו אלא שלפי רוממות המטרה צריך הוא ריבוי פעולות, לבבו מתאמץ להוסיף בעבודתו. על כן אמר קוה אל ד', והתקוה היא בעצמה מדת שלמות, ויסוד התקוה הוא מעלת השלמות הראוי' להמשך מכשרון הפעולות הקודמות לה, ולפי ערך היסוד הזה של הנהגת תכלית פעולת התפלה תדע נאמנה כי בכל ציור של תקוה לד' נתקרבת יותר אל המטרה, אלא שלא הגיעתך עדיין לפי שלא השלמת עדיין על כן חזק ויאמץ לבך וקוה אל ד'.

ג

"תנו רבנן מעשה בתלמיד אחד, שירד לפני התיבה לפני רבי אליעזר, והיה מאריך יותר מדאי, אמרו לו תלמידיו כמה ארכן הוא זה, אמר להם כלום מאריך יותר ממשו רבנו דכתיב ביה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו'.